

Tervise
Arengu
Instituut

Kuidas head kavatsused võivad ebavõrdsust põhjustada?

Karin Streimann, PhD

Ennetuse valdkond
Tervise Arengu Instituut

14.11.2024

Kas oleme kasutanud ära (ennetus)teadust?

- Tänapäevaks on olemas ennetusteaduse teooriad, meetodid ja mitmed tulemuslikud ennetustegevused (Boyd jt 2022; Biglan Prinz, Fishbein, 2023)
- Mõned näitajad on paranenud – suitsetamine, alkoholi ja kanepi tarvitamine noorte seas on vähenenud, kiusamise ohvriks sattumine ja teiste kiusamine samuti (Oja, Piksööt, Haav jt, 2023)

SAMAS

- Vaimse tervise näitajad on noorte seas halvenenud
- Vigastustega seoses arstiabi vajanud õpilaste hulk on kasvanud
- Ülekaaluliste noorte hulk on aastatega kasvanud
- Soovitavast uneajast vähem magavate noorte hulk on kasvanud
- Kondoomi kasutamine on vähenenud (Oja, Piksööt, Haav jt, 2023)

Trendid viitavad, et rahvastiku tasandil pole me ennetusega suuri muutuseid saavutanud

Miks pole mõõdetavaid muutuseid?

- Kui levinud on tulemuslike ennetustegevuste järjepidev elluviimine?
- Kuivõrd kasutame teadmiseid haavatavate sihtrühmade käitumise kujundamisest (Lorenc jt 2013; Baum & Fisher, 2014; Oncioiu jt, 2018)?
- Kui levinud on teadmine tulemuslikust ennetusest otsustajate ja spetsialistide seas (Zloboda jt, 2023)?
- Kui levinud on eksperimentaalsed uuringud riskitegurite ära hoidmisest, kaitsetegurite suurendamisest ja ennetustegevuste tulemuslikkusest?
- Me ei ole suutnud muuta tervist mõjutavaid sotsiaalseid tegureid (Boyd jt 2022; Biglan Prinz, Fishbein, 2023)

Kas Eestis elluviidavad ennetustegevused võivad jätta teatud osa sihtrühmast ebavõrdsesse seisu?

Teatud sihtrühmad võivad jääda ebavõrdsesse seisu elupiirkonna, töö- ja õppeasutuste, keele ja kultuuritausta tõttu

Elupiirkonnaga seotud tegurid

- Piirkonnad, kus ennetustegevust ei pakuta
- Piirkonnas puuduvad välja- või täiendõppe läbinud spetsialistid
- Piirkonnas puuduvad või pole kättesaadavad täiendavalt vajalikud teenused

Asutusega seotud tegurid

- Erikoolid ja eriklassid ei saa tegevusi üks-ühele kasutada
- Väikekoolid ja klassid võivad vähese ressursi tõttu olla välistatud
- Asutuste juhid ei väärtusta ennetust või pole motiveeritud osalema
- Asutustel vähe ressursse osaleda või muutuseid ellu viia

Keel ja kultuur

- Tegevused pole olemas või kättesaadavad muukeelsetele osalejatele vajalikes piirkondades
- Tegevuste sisu ei võta arvesse teise kultuuriruumi osalejate vajadusi

Ebavõrdsust mõjutavad lisaks perele ja toimetulekule ka valdkonnas tegutsevad spetsialistid

Spetsialistidega seotud tegurid

- Spetsialistil vähene pädevus tegevuse kohandamiseks
- Spetsialisti pädevus ennetustegevuse vajadust analüüsida, osalejaid toetada ja nõustada, sobivaid meetmeid kasutada
- Ennetustegevuse täpne ja korrektne elluviimine
- Pädevus ja ressursid ennetustegevuse vahendamiseks, suunamiseks
- Isiklikud eelistused ennetustegevusse suunamisel, kaasamisel

Pere ja toimetulekuga seotud tegurid

- Osalemiseks nõusolekut mitte omavad lapsed ja noored
- Erineva peretüübiga või kõigi liikmete osalust mitteomavad pered, mis ei vasta tegevuse nõuetele
- Majanduslikud võimalused tegevuses osaleda või see lõpuni teha
- Osalejal puudub vajalik seade (nt nutiseade, digivahend) ja internetiteenus

Tihtipeale eeldatakse osalejalt pädevust, võimekust, ressursi, säilenõtkust ja motivatsiooni, mida tal pole

Sihtrühmaga seotud tegurid

- Kvalifitseerumisnõuded osalemiseks on liigselt piiravad
- Teatud vanuserühmadele või asutustele on vajalik ennetustegevus puudu
- Tegevus ei võta arvesse sihtrühma arengulist etappi, haridustaset ja võimekust
- Sihtrühma ei leita üles, puudulikud andmed
- Sihtrühma stigmatiseerimine ja info lekke risk, korduv traumatiseerimine

Osalejaga seotud tegurid

- Osaleja probleem on suurem või vajab muu problem enne lahendamist, aga suunamissüsteem puudub
- Erivajadusega osalejale ei pruugi tegevus sobida
- Osalejal puudub motivatsioon osalemiseks
- Osaleja vähene ressursid või ülekoormus
- Tegevus ei võta arvesse osalejate sugu ja soolisi eelistusi

Ebavõrdsuse riski maandab ...

- Ennetustegevused on osalejate jaoks **tasuta**
- Osalemise kõrval tagatakse **teiste põhivajaduste** (nt toit, lapsehoid) **rahuldatus**
- Mõeldud on **ligipääsu** tagamisele (sh puudega inimestele, hüvitatakse osaleja sõidukulud jms)
- Kvaliteetsed **andmed aitavad üles leida tegevuse põhisihtrühma**
- Ennetustegevused on olemas **mitmekeelselt**
- Ennetustegevused on **integreeritud teenuste süsteemi** (sh läbimõeldud suunamine)
- Ennetustegevused on **kättesaadavad kohapeal ja veebi vahendusel ning erineval ajal**
- Ennetustegevuse sisu arvestab **sooliste, vanuseliste ja arenguliste** vajadustega
- Tagatud on ennetustegevuse **rahastamise järjepidevus**
- **Puudub ootejärjekord** ennetustegevuses osalemiseks
- Olemas on **piisavalt pädevaid spetsialiste** ennetustegevuste elluviimiseks

Kõik ennetustegevused võivad ebavõrdsust põhjustada

- Sihtrühmad võivad jääda ebavõrdsesse seisusse elu-, õppe- või töökoha, keele- ja kultuuritausta, piirkonnas või sihtrühmaga tegutsevate spetsialistide pädevuse, ressursi ja eelistuste, sotsiaalmajanduslike tegurite, vanuse, soo, erivajaduse, isiklike ressursside, arengu- ja haridustaseme tõttu
- Iga ennetustegevust tasub enne elluviimist analüüsida läbi õigluse ja võrdsuse läätse
- Haavatavamad sihtrühmad võivad ennetus- ja abistamistegevustest mitte saada kasu ja halvematel juhtudel olla kahjustatud
- Indiviiditasandi ennetustegevuste kõrval tasub enam tähelepanu pöörata mikro- ja makrotasandi ennetustegevustele

Aitäh!

Tervise Arengu Instituut